

Samenwonen of trouwen

Ciska Sikkels-Spienburg

Samenwonen of trouwen

Financiële en juridische aspecten

Consumentenbond

Dan weet je het.

3^e, herziene druk, mei 2010

Copyright 2010 © Consumentenbond, Den Haag
Auteursrechten op tekst en tabellen voorbehouden
Inlichtingen Consumentenbond

Auteur: *mr. ing. Ciska Sikkel-Spiereburg*

Verder werkten mee: *Anne Grooters (afd. Onderzoek Consumentenbond), mr. Jaap van Straaten*

Eindredactie: *Georgie Dom*

Grafische verzorging: *Het vlakke land, Rotterdam*

Foto omslag: *Van Beek images*

ISBN 978 90 5951 1330

NUR 793

Behoudens uitzonderingen door de wet gesteld, mag zonder schriftelijke toestemming van de rechthebbende op het auteursrecht c.q. de uitgever van deze uitgave, door de rechthebbende(n) gemachtigd namens hem op te treden, niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of anderszins, hetgeen ook van toepassing is op de gehele of gedeeltelijke bewerking. De uitgever is met uitsluiting van ieder ander gerechtigd de door derden verschuldigde vergoedingen voor kopiëren, als bedoeld in artikel 17 lid 2, Auteurswet 1912 en in het KB van 20 juni 1974 (Stb. 351) ex artikel 16B Auteurswet 1912, te innen en/of daartoe in en buiten rechte op te treden.

Hoewel de gegevens in dit boek met grote zorgvuldigheid zijn bijeengebracht, aanvaardt de uitgever geen aansprakelijkheid voor eventuele (zet)fouten of onvolledigheden.

De uitgever heeft ernaar gestreefd de rechten van derden zo goed mogelijk te regelen; degenen die desondanks menen zekere rechten te kunnen doen gelden, kunnen zich tot de uitgever wenden.

Inhoud

- Inleiding 7**
- 1 Wettelijke verplichtingen 11**
 - 1.1 Wettelijke verplichtingen tegenover elkaar 11
 - 1.1a Gehuwden 11
 - 1.1b Geregistreeerde partners 12
 - 1.1c Samenwoners 12
 - 1.2 Wettelijke verplichtingen tegenover derden 13
 - 1.2a Gehuwden 13
 - 1.2b Geregistreeerde partners 14
 - 1.2c Samenwoners 14
- 2 Contractuele manier van samenleven 15**
 - 2.1 Gehuwd in gemeenschap van goederen 15
 - 2.2 Gehuwd onder huwelijkse voorwaarden 17
 - 2.2a Beperkingen 18
 - 2.2b Totstandkoming en rechtsgeldigheid van huwelijkse voorwaarden 20
 - 2.2c Vormen 21
 - 2.2d Verrekenbeding 22
 - 2.2e Opheffen of aangaan huwelijkse voorwaarden tijdens huwelijk 24
 - 2.3 Switchen van en naar geregis-
treerd partnerschap en
huwelijk 28
- 2.4 Samenlevingscontract 28
 - 2.4a Verblijvingsbeding 29
 - 2.4b Overnamebeding 31
- 3 Woning en inboedel 34**
 - 3.1 Huurwoning 34
 - 3.1a Gehuwden 34
 - 3.1b Geregistreeerde partners 34
 - 3.1c Samenwoners 34
 - 3.2 Koopwoning 36
 - 3.2a Overdrachts-
belasting 36
 - 3.2b Gehuwden 38
 - 3.2c Geregistreeerde
partners 40
 - 3.2d Samenwoners 40
 - 3.3 De inboedel 46
 - 3.3a Gehuwden 46
 - 3.3b Geregistreeerde
partners 46
 - 3.3c Samenwoners 46
- 4 Kinderen 49**
 - 4.1 Eigen kinderen 49
 - 4.1a Gehuwden 49
 - 4.1b Geregistreeerde
partners 50
 - 4.1c Samenwoners 51
 - 4.2 Kind van één van de
partners 52
 - 4.3 Adoptie- en pleegkinderen 53

- 4.4 Verblijvingsbeding en kinderen 54
- 5 Erfrecht of testament 56**
 - 5.1 Wettelijke verdeling (alleen bij gehuwden en geregistreerde partners met kinderen) 56
 - 5.2 Testament 58
 - 5.2a Samenwoners 58
 - 5.2b Erfstukken in de familie houden 61
 - 5.2c Kinderen 62
 - 5.2d Partner financieel verzorgd achterlaten 65
 - 5.3 Samenvatting 68
- 6 Kosten van de huishouding 69**
 - 6.1 Gehuwden 69
 - 6.1a Gemeenschap van goederen 69
 - 6.1b Huwelijkse voorwaarden 69
 - 6.2 Geregistreerde partners 70
 - 6.3 Samenwoners 70
 - 6.4 Bankrekeningen 71
 - 6.4a Gemeenschappelijke rekening 71
 - 6.4b Privérekeningen 72
 - 6.4c Drie mogelijkheden 73
- 7 Verzekeringen 76**
 - 7.1 Schadeverzekeringen 76
 - 7.2 Levensverzekeringen 77
 - 7.2a Kapitaalverzekering 77
 - 7.2b Overlijdensrisico-verzekering 80
 - 7.2c Kapitaalverzekering eigen woning (KEW) 80
 - 7.2d Lijfrenteverzekering 81
- 8 Pensioenrechten 83**
 - 8.1 Partnerpensioen 84
 - 8.2 Wezenpensioen 85
- 9 Sociale uitkeringen en toeslagen 87**
 - 9.1 Algemene Ouderdomswet-uitkering (AOW) 87
 - 9.2 Bijstandsuitkering 88
 - 9.3 Algemene nabestaandenwet-uitkering (Anw) 90
 - 9.4 Toeslagen 91
 - 9.4a Huurtoeslag 91
 - 9.4b Kinderopvangtoeslag 92
 - 9.4c Kindgebonden budget 93
 - 9.4d Zorgtoeslag 93
- 10 Inkomstenbelasting 95**
 - 10.1 Boxenstelsel 95
 - 10.1a Box 1 95
 - 10.1b Box 2 96
 - 10.1c Box 3 96
 - 10.1d Heffingskorting 97
 - 10.2 Fiscaal partnerschap 98
 - 10.2a Belangrijkste voordelen van de keus voor fiscaal partnerschap 98
 - 10.2b Niet altijd handig 99
 - 10.2c Fiscaal partnerschap voor samenwoners op de schop? 101
 - 10.3 Eigen woning 102
 - 10.3a Samenwonen en verhuur 103
 - 10.3b Bijleenregeling 104
 - 10.4 Overnamebeding in samenlevingscontract 105
 - 10.5 Kapitaalverzekering eigen woning (KEW) 106

10.6	Lijfrenteverzekering	106		
10.7	Vruchtgebruiktestament, langstlevendetestament en wettelijke verdeling	107		
11	Schenk- en erfbelasting	108		
11.1	Schenkbelasting	108		
11.1a	Gehuwden	108		
11.1b	Geregistreerde partners	109		
11.1c	Samenwoners	109		
11.2	Erfbelasting	110		
11.2a	Gehuwden	111		
11.2b	Geregistreerde partners	112		
	11.2c Samenwoners	112		
11.3	Tarieven erf- en schenkbelasting	113		
12	Samenvatting	114		
12.1	Wettelijke verplichtingen	114		
12.2	Wonen	115		
12.3	Kinderen	115		
12.4	Erfrecht	116		
12.5	Fiscaal	117		
	Begrippenlijst	118		
	Register	123		

Inleiding

Er bestaan allerlei samenlevingsvormen. Steeds vaker kiezen mensen een partner niet voor hun hele leven, getuige het aantal echtscheidingen, tweede huwelijken en wisselende relaties. Vanwege die grote keus is het belangrijk dat u – in elk geval op hoofdlijnen – weet wat de consequenties zijn van de verschillende samenlevingsvormen. Al is het alleen maar omdat uw partner bijvoorbeeld een kind uit een vorige relatie heeft en u wilt weten welke rechten en plichten u wellicht tegenover dit kind heeft.

In dit boek richten we ons op de samenlevingsvormen samenwonen, trouwen en geregistreerd partnerschap. Bovendien beperken we ons in dit boek tot de regelgeving en gevolgen voor partners met de Nederlandse nationaliteit. We bespreken uitsluitend de Nederlandse regelgeving. Verder besteden we geen aandacht aan de situatie waarbij één van de partners of beide partners ondernemer zijn. Ondernemerschap kan de nodige juridische en fiscale problemen geven, waarvoor we verwijzen naar de professionele adviespraktijk.

De informatie bestaat uit drie hoofdonderwerpen: de juridische aspecten (hoofdstuk 1 tot en met 5), de financiële gevolgen (hoofdstuk 6 tot en met 9) en de fiscale consequenties (hoofdstuk 10 en 11).

Daarbij is het handig te weten dat er weinig verschillen zijn tussen de juridische, financiële en fiscale gevolgen voor gehuwden en geregistreerde partners. Een voorbeeld van een juridisch verschil is te vinden in het aangaan van de samenleving. Zo geldt voor het sluiten van een huwelijk de vormvereiste van een ‘ja-woord’. Het aangaan van een geregistreerd partnerschap is geheel vormvrij. Alleen gehuwden kunnen de samenleving kerkelijk laten inzegenen (doorgaans uitsluitend man-vrouwstellen). Inzegening van een geregistreerd partnerschap is officieel niet mogelijk. Ook bij de ontbinding van de samenleving zijn er verschillen. Ontbinding van een huwelijk moet nog altijd via de rechter; ontbinding van een geregistreerd partnerschap kan via een vormvrije verklaring bij de burgerlijke stand van de gemeente. Tot slot is bij huwelijk een scheiding van tafel en bed mogelijk, voor een geregistreerd partnerschap bestaat deze mogelijkheid niet.

Zoals u in dit boek zult kunnen lezen, zijn zowel aan ongehuwd samenwonen als aan de gehuwde staat verschillende voor- en nadelen verbonden. Vandaar dat wij u niet kunnen adviseren bij uw keus tussen samenwonen, trouwen of een geregistreerd partnerschap. U zult ze zelf in uw specifieke situatie tegen elkaar moeten afwegen.

Om uw keus te vergemakkelijken, vindt u in hoofdstuk 12 de belangrijkste verschillen kort samengevat.

Dit boek geeft u alle financiële, juridische en fiscale informatie die u nodig heeft voor uw keus tussen samenwonen, trouwen of een geregistreerd partnerschap. De emotionele component kunnen we uiteraard niet voor u invullen.

Leeswijzer

Een groot verschil tussen samenwoners aan de ene kant en gehuwden en geregistreerde partners aan de andere kant is de onderlinge juridische verhouding als er geen aanvullende afspraken zijn gemaakt. U leest hierover in hoofdstuk 1.

Hoofdstuk 2 behandelt de mogelijkheden om de samenlevingsvorm in een contract vast te leggen en welke afspraken er gemaakt kunnen worden. Denk aan een samenlevingscontract, maar ook aan een huwelijk of geregistreerd partnerschap onder voorwaarden of juist in gemeenschap van goederen.

Over de juridische rechten en plichten ten aanzien van de woning (zowel de huurwoning als de gekochte woning) en over de gevolgen van een samenwoning of huwelijk voor de inboedel leest u in hoofdstuk 3. Zeker zo belangrijk is het onderwerp dat in hoofdstuk 4 aan bod komt: kinderen. Hoe zit het met erkenning, het ouderlijk gezag en de mogelijkheid om van de ouders te erven?

In hoofdstuk 5 gaan we verder op nalaten en schenken in, en wat er bij de verschillende samenlevingsvormen op dit gebied eventueel geregeld kan en moet worden. U zult zien dat het erfrecht voor samenwoners en voor gehuwden en geregistreerde partners heel verschillende gevolgen heeft. Hoofdstuk 6 behandelt de kosten van de huishouding en de afspraken die u hierover kunt maken, en hoe u uw bankrekeningen daarop kunt aanpassen. Als u met iemand gaat samenleven, zal dat waarschijnlijk ook gevolgen hebben voor de verzekeringen die u heeft. Denk bijvoorbeeld aan een overlijdensrisicoverzekering. Daarover gaat hoofdstuk 7.

Met iemand samenleven kan ook invloed hebben op de pensioenrechten die u opbouwt; zie hoofdstuk 8.

Hoe het zit met sociale uitkeringen en toeslagen wordt behandeld in hoofdstuk 9.

Hoofdstuk 10 en 11 tot slot gaan in op de fiscale gevolgen van een samenlevingsvorm, voor respectievelijk de inkomstenbelasting en de erf- en schenkbelasting.

In hoofdstuk 12 vindt u de belangrijkste verschillen tussen samenwonen, trouwen en geregistreerd partnerschap bondig samengevat.

De belangrijkste begrippen die in dit boek voorkomen, worden kort herhaald in de Begrippenlijst in hoofdstuk 12.

Tot slot is er het register, om alle informatie makkelijk terug te kunnen vinden.

1 Wettelijke verplichtingen

Welke verplichtingen brengen trouwen, geregistreerd partnerschap of samenwonen met zich mee?

U leest eerst welke wettelijke verplichtingen u tegenover elkaar heeft. Maar ook ten opzichte van derden zijn er verplichtingen.

1.1 Wettelijke verplichtingen tegenover elkaar

1.1a Gehuwden

Echtgenoten hebben enkele wettelijke verplichtingen tegenover elkaar, die financiële gevolgen hebben. De basis is dat zij elkaar 'tot de dood ons scheidt, getrouwheid, hulp en bijstand' zijn verschuldigd. Zij moeten elkaar 'het nodige verschaffen'. Deze zorgplicht betekent niet alleen elkaar het hoognodige verschaffen, maar ook elkaar laten delen in de welstand. In tegenstelling tot wat men zou denken, zijn echtgenoten niet verplicht samen te wonen op één adres.

Een gehuwde partner kan kiezen voor de (achter)naam van de partner, al dan niet in combinatie met de eigen naam.

Als u heeft gekozen voor trouwen, ontstaan wettelijk rechten en verplichtingen tussen u en uw partner. En zonder nadere afspraken staat ook het 'huwelijksgoederenregime' vast: u trouwt in Nederland dan in gemeenschap van goederen: alle bezittingen en schulden die u beiden heeft, zijn gedeelde eigendom.

Wettelijk is voor gehuwden al veel geregeld. Zo bepaalt het huwelijksvermogensrecht welke goederen u wel en welke u niet kunt kopen of verkopen zonder toestemming van uw echtgenoot. Over kinderen heeft u automatisch gezamenlijk het ouderlijk gezag (zie par. 4.1). Uw kinderen zijn automatisch erfgenaam van u beiden, net als u beiden vanaf het moment van trouwen elkaars erfgenaam bent. Ook heeft u automatisch recht op elkaars pensioen dat is opgebouwd in de huwelijkse periode (zie ook hoofdstuk 8).

Vrijwel alles is wettelijk voor u geregeld, tenzij u de zaken liever zelf anders regelt. De wettelijke bepalingen zijn geen dwingend recht, maar regelend recht, dus u kunt ervan afwijken. Op een paar uitzonderingen na kunt u uw juridische huwelijkse staat regelen zoals u wilt. Zo'n uitzondering is de positie van uw kinderen. U kunt niet zelf bepalen dat slechts één van u beiden het ouderlijk gezag heeft en verantwoordelijk

is voor de opvoeding van de kinderen. Ook zullen uw kinderen vrijwel altijd recht hebben op een deel van uw vermogen (de legitieme portie), wat u ook in een testament bepaalt.

Er zijn twee instrumenten om van de wettelijke bepalingen af te kunnen wijken. Met huwelijkse voorwaarden (zie par. 2.2) kunt u afwijken van het wettelijke huwelijksvermogensrecht, met een testament kunt u afwijken van het wettelijke erfrecht.

1.1b Geregistreeerde partners

Geregistreeerde partners hebben dezelfde rechten en plichten ten opzichte van elkaar als gehuwden.

1.1c Samenwoners

Ongehuwd samenwonenden hebben in principe ten opzichte van elkaar geen wettelijke verplichtingen. Het kan natuurlijk zijn dat deze vrijblijvendheid uw bedoeling is. Maar om vervelende situaties te voorkomen, raden we u aan een samenlevingscontract op te stellen, zeker als u een duurzame gezamenlijke relatie voor ogen heeft. Het kan ook van belang zijn voor het regelen van partnerpensioen of voor erkenning als partner door anderen, zoals werkgevers (secundaire arbeidsvoorwaarden). Ook voor de heffing van de erfbelasting is een samenlevingscontract van belang.

Een samenlevingscontract is niet meer dan een opsomming van wederzijdse rechten en plichten. In par. 2.4 leest u meer over het samenlevingscontract.

Definitie samenwoners

Het begrip 'samenwonen' is op verschillende manieren in te vullen. Wij gaan uit van een ruime definitie, waarbij we wel enigszins blijven aansluiten bij wettelijke definities, zoals bijvoorbeeld in de Successiewet.

Samenwoners zijn twee personen

- van gelijk of verschillend geslacht;
- die geen bloedverwant in de eerste graad van elkaar zijn, en
- die een duurzame gezamenlijke huishouding voeren.

Samenwonen is ook in een meerrelatie mogelijk. Aangezien we in dit boek een vergelijking maken tussen samenwonen en trouwen, beperken we ons tot de tweerelatie. Bij trouwen is een meerrelatie immers wettelijk niet mogelijk.

1.2 Wettelijke verplichtingen tegenover derden

1.2a Gehuwden

Echtgenoten zijn ieder tegenover derden volledig aansprakelijk voor de gezamenlijke huishoudelijke schulden. Dit is een wettelijke aansprakelijkheid, bedoeld om schuldeisers te beschermen als zij mochten aannemen met een getrouwd stel te maken te hebben. Dit betekent dat de verkoper van de wasdroger ook bij de man terecht kan voor een achterwege gebleven betaling, hoewel hij de wasdroger aan de vrouw heeft verkocht. Voor bepaalde handelingen hebben echtgenoten elkaars toestemming nodig, ongeacht het van toepassing zijnde huwelijksgoederenregime. Dat geldt voor:

- verkopen of bezwaren (hypotheek verstrekken) van de gezamenlijk bewoonde woning of van de woning waarin de andere echtgenoot woont. Dit is een bescherming tegen het onverwacht geen dak meer boven je hoofd hebben, zonder dat je hierin tevoren bent gekend;
- schenkingen die hoger zijn dan gebruikelijk. Wat een gebruikelijke schenking is, hangt af van de levensstandaard van het echtpaar. Zo kan voor een echtpaar dat leeft van een minimuminkomen een schenking van €250 al hoger dan gebruikelijk zijn, terwijl voor een miljonairsechtpaar een schenking van €5000 een kleine, niet ongebruikelijke schenking is;
- zich borg stellen voor een ander (tenzij dat in de uitoefening van het bedrijf gebeurt). Hiermee wordt de andere echtgenoot beschermd tegen het mogelijk lichtzinnig ‘overnemen’ van anderen schulden;
- goederen kopen op afbetaling. Dit kunnen ook betalingen met een periodieke aflossing via een creditcard of een klantenkaart van een warenhuis zijn! Ook dit is een bescherming tegen lichtzinnig creëren van schulden zonder medeweten van de andere echtgenoot.

Als de andere echtgenoot erachter komt dat zijn partner zonder diens toestemming één van de vier hiervoor genoemde handelingen heeft verricht, kan deze (uiterlijk binnen drie jaar) de rechtshandelingen vernietigen, via de rechtbank. Alleen de echtgenoot kan dit vorderen, de wederpartij bij de overeenkomsten kan zich hierop niet beroepen.

Vernietiging is niet mogelijk als de wederpartij niet wist of hoefde te weten dat geen toestemming was gegeven. In de praktijk wordt bij de vier genoemde rechtshandelingen altijd gevraagd naar de huwelijkse staat. Vaak wordt dan vervolgens de andere echtgenoot gevraagd mede te ondertekenen. De wederpartij heeft dan de zekerheid dat beide echtgenoten toestemming hebben gegeven.

1.2b **Geregistreerde partners**

Geregistreerde partners hebben ten opzichte van derden dezelfde rechten en verplichtingen als gehuwden.

1.2c **Samenwoners**

In principe is de ene samenwoner tegenover derden niet aansprakelijk voor de door de ander ten behoeve van de huishouding gemaakte schulden. Ieder is dus aansprakelijk voor zijn eigen schulden. Het maakt hierbij niet uit wat de samenwoners hebben afgesproken in hun samenlevingscontract: de afspraken in dit contract gelden alleen voor henzelf en kunnen niet worden gebruikt tegenover derden, zoals leveranciers of andere dienstverleners.